

Lalkovič, Marcel

O niektorých aspektoch muzealizácie skutočnosti

Museologica Brunensia. 2012, vol. 1, iss. 1 (Podzim 2012), pp. 18-22

ISSN 1805-4722 (print); ISSN 2464-5362 (online)

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/131351>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

abstrakt | abstract ▷

Z muzeologického hľadiska sa muzealizácia ako nový pojem zrodila v poslednej štvrtine 20. storočia. V našej súčasnej múzejnej praxi sa však zatiaľ neudomácnila. Tento pojem by sme nemali chápať ako prejav módného muzeologického trendu, ktorý prináša doba. Z hľadiska charakteru predstavuje ďalšie vývojové štádium, ktoré vychádza z uchovávacieho momentu na báze vytvárania zbierok. Od počiatku verejných múzeí sa v praxi presadilo niekoľko takýchto foriem. Popri klasickom zberateľstve, druhá polovica 20. storočia zrodila odborový prístup, ktorý koncom 20. storočia nahradila muzealizácia.

Muzealizácia, ktorá vychádza z tvorby zbierok na podklade ich kultúrnej a pamätovej hodnoty nastoľuje ako nový pojem celý rad otázok. Na jednej strane súvisia s charakterom osvojovania skutočnosti či novou orientáciou múzejnej kultúry. Týkajú sa jej aj niektoré ďalšie aspekty. Patrí k nim napríklad jej prípadná súvislosť s kultúrnym dedičstvom, resp. poznanie, do akej miery je doménou múzejnej sféry alebo či nemá charakterom svojej existencie aj širšiu platnosť.

From the museology point of view, musealisation came to life as a new term in the last quarter of the 20th century. It has not become familiar yet in our present experience. We should not understand this term as demonstration of fashionable museology trend that brings our period. In terms of character, it represents another stage of development which is based on the moment of preservation while creating collections. Several typical collecting, the second half of the 20th century gave rise to a professional approach which was replaced by museology in the late 20th century.

Museology, which proceeds from collections creating based on their cultural and memory value, induces a number of questions as a new term. On one side they are related to the nature of learning facts or new orientation of the museum culture. Other aspects are connected to it as well. They include e.g. connection to cultural heritage or rather knowledge to what extent it is the domain of the museum sphere or if it has broader applicability due to the nature of its existence.

Marcel Lalkovič

O niektorých aspektoch muzealizácie skutočnosti

Z muzeologického hľadiska muzealizácia je pojem, ktorý sa zrodil v poslednej štvrtine minulého storočia, ale ktorý sa v intenciách svojho skutočného významu zatiaľ neudomácnil v súčasnej múzejnej praxi.

Z muzeologického hľadiska muzealizácia je pojem, ktorý sa zrodil v poslednej štvrtine minulého storočia, ale ktorý sa v intenciách svojho skutočného významu zatiaľ neudomácnil v súčasnej múzejnej praxi. Pravdou ale je, že sme často svedkami, kedy sa tento termín na stránkach múzejných periodík objavuje v rôznych slovných spojeniach alebo sa na jeho existenciu poukazuje v rôznych skrytých formách, ale podstata trendu, ktorý sa v ňom skrýva zatiaľ len vo veľmi obmedzenej miere prenikla do mysle múzejných pracovníkov.

Príčin, ktoré spôsobujú tento stav je niekoľko. Profesionizácia múzejnej činnosti zrodila v druhej polovici 20. storočia odborový prístup. Všetci, čo sa uchádzali o zamestnanie v múzeách patrili k absolventom škôl, ktoré ich pripravili na niečo úplne iné, než jej práca v múzeu. Je teda logické, že sa po príchode do múzeí usilovali tunajšej práci vtlačiť svoj prístup vyplývajúci z odboru, na ktorý sa profesijne pripravovali štúdiom na vysokej škole. Čas následne ukázal, že takýto prístup im umožňuje nielen odborne rásť (v intenciách svojho odboru), ale vedie aj ku kvantitatívnemu nárastu zbierok, čo sa dodnes považuje za jeden z dôležitých ukazovateľov činnosti múzea, a tým aj úspešnosti príslušného pracovníka. Navyše to malo jednu výhodu. Pracovníka to nenútilo zamýšľať sa

nad charakterom práce múzea, jeho poslaním a významom či postavením v štruktúre spoločnosti. Nemožno sa potom diviť, ak sa mnohí z nich usilovali aj naďalej zotrvať na svojich pôvodných pozíciách. Akýkoľvek náznak zmeny sa považoval za čosi nepripustné, pretože možno povedeme mnohí tušili, čo by takýto trend mohol pre nich znamenať už v blízkej budúcnosti.

Iným dôležitým aspektom, ktorý tu zohráva svoju úlohu je otázka ďalšieho rozširovania ich vedomostného základu, ale nie v intenciách nimi študovaného odboru. Princiipiálne tu ale stojíme pred ďalším problémom. Čo v súčasnosti ponúka naša muzeologická produkcia, prostredníctvom ktorej sa môže múzejný pracovník oboznámiť s trendmi, aké formujú súčasné muzeologické myslenie? Až na ojedinelé výnimky celá je zameraná muzeograficky, čo potom o. i. vytvára aj argumentačný priestor na to, že skutočne zatiaľ niet dôvodu na zmenu, ktorá by na báze múzeí zohľadňovala kvalitatívnu stránku tohto problému. Pokiaľ ho však posudzujeme v intenciách muzeologickej produkcie ako celku, potom sa opäť vynára ďalší problém. Je ním súčasná znalosť cudzích jazykov, ktorá v značnej miere zahmlieva charakter trendov, z ktorých vychádza dnešná poznatková úroveň muzeológie, a teda neumožňuje

poznať aspekty, ktoré súvisia s rozvíjaním muzeologického myslenia.

Ak sa ale na tento problém pozeráme pragmaticky v intenciách odborného rastu pracovníkov múzeí, musíme si uvedomiť, že títo asi nebudú inklinovať k niečomu, čo im nie je odborovo prospešné a ani nevytvára akúsi formu spoločenského honoru, keď navyše takúto obeť vlastne od nich ani nikto nežiada. Chýba tu totiž primeraný spoločenský tlak, ktorý by ich nútil k zmene doterajších postojov, čo o. i. vyplýva i z toho ako sa dnes chápe postavenie múzea či jeho význam pre spoločnosť. Má to však aj iné aspekty, ktoré sa netýkajú iba pracovníkov múzeí, ale súvisia aj s ich zriaďovateľmi, platovým zaradením či z toho vyplývajúcim odmeňovaním alebo významom, aký sa prisudzuje kultúre v štruktúre spoločnosti a pod.

Z toho teda logicky vyplýva, že pojem muzealizácia buď pracovníkom múzeí nehovorí vôbec nič, alebo ho chápu len ako iné pomenovanie pre činnosť, ktorej sa venovali doteraz. Prípadne, aby dokumentovali, že kráčajú s dobou, občas ho používajú v spojeniach, kde sa úplne vytráca jeho skutočný význam, čiže v podstate mu nerozumejú vôbec.

Od zberateľstva k muzealizácii

Pojem muzealizácia by sme podľa nášho názoru nemali považovať za prejav akéhosi módného muzeologického trendu, ktorý vplyvom rôznych okolností prináša dnešná doba. Skôr by sme ho mali chápať ako isté vývojové štádium, ktoré podobne ako všetky predchádzajúce vychádza z uchovávacieho momentu na báze vytvárania zbierok, ale ktoré navyše reaguje aj na súčasné spoločenské potreby. Že v jeho pozadí stojí dnešná úroveň muzeologického myslenia je potom celkom prirodzené, nakoľko okolitý svet sa vyvíja tiež. Na veci okolo nás sa predsa nemôžeme donekonečna pozeráť očami poznatkovej úrovne začiatku 20. storočia. Inak by sme museli odvrhnúť nielen počítače, či mobilné telefóny, ale aj internet, videokameru, digitálnu fotografiu, či celú oblasť techniky, ktorá významným spôsobom ovplyvňuje charakter nášho súčasného života.

Od počiatku verejných múzeí sa v doterajšej múzejnej praxi presadilo niekoľko foriem, ktoré principiálne vychádzali z uchovávacieho momentu v intenciách vytvárania zbierok. Ich charakter popri tom, že akceptovali danú dobu, zohľadňoval aj úroveň vtedajšieho

muzeologického myslenia, čo potom nachádzalo svoj adekvátny výraz v systéme vytvárania múzejných zbierok. Rozhodne to teda nebola muzealizácia, na báze ktorej sa formovali zbierky prvých verejných múzeí, alebo v časoch tzv. *kultúrnej a výchovnej periódy*,³ t. j. v 19. storočí a začiatkom 20. storočia.

zberateľstvo	tvorba zbierok, ktorá nevychádza zo žiadneho systému, motivovaná je iba subjektívnym postojom zberateľa	19. storočie až 1. polovica 20. storočia
múzejné zberateľstvo	tvorba zbierok v intenciách vedných odborov, ktoré slúžia ako prameň ich vedeckého poznania	2. polovica 20. storočia
muzealizácia	tvorba zbierok na podklade ich kultúrnej a pamätavej hodnoty	záver 20. storočia

obr. 1

Z tohto aspektu inštitucionalizácia múzejného fenoménu v prvej etape svojej existencie veľmi úzko súvisí so na tom, kto stál v jeho pozadí. V jeho rámci dominovala potreba zbierky mať, teda vlastniť, zatiaľ čo ich kvalita, výpovedná hodnota alebo tematické zameranie zostávali kdesi v úzadí. Tendencie tohto druhu v múzejnej praxi pretrvávali ešte aj v prvej polovici 20. storočia. Bolo to teda zberateľstvo, prostredníctvom ktorého múzea v tomto období nadobúdali svoje zbierky, pričom väčšinou pozostávali z rôznych náhodných objektov, často bez akejkoľvek súvislosti so zbernou oblasťou príslušného múzea. Pravdepodobne tu niekde treba potom hľadať aj príčiny pre doteraz pretrvávajúci názor, že primárnym poslaním múzeí je zbierať.

Zmenu tohto trendu priniesla až druhá polovica 20. storočia a spôsobila ju profesionalizácia múzejnej praxe. Práve jej prostredníctvom sa z pohľadu múzeí dovtedajšia forma zberateľstva začala mieniť a presadzovať odborovo, čiže rozvíjala sa v intenciách odborného zamerania pracovníkov múzeí, pričom takýto trend pretrváva prakticky dodnes. Základný atribút zbierkotvornej činnosti sa postuloval v intenciách príslušných vedných odborov a charakter ich zberateľského záberu sa podriadil platnej taxonómii. Dochádzalo tak k vytváraniu systematických súborov zbierkových predmetov na báze jednotlivých vedených disciplín, ktoré sa chápali ako ich pramenný materiál poznania. Takto orientovaný proces nadobúdania zbierok v druhej polovici 20. storočia sa pravdepodobne zaslúžil aj o vznik pojmu múzejné zberateľstvo. Nemožno pritom vylúčiť, že v jeho pozadí sú aj iné okolnosti. Môže to

byť napríklad snaha odlišiť inštitucionálnu formu zberateľstva prostredníctvom múzeí od jeho individuálnych foriem či intencia založená na uchovávaní predmetov formou múzejného zberateľstva a povahou svojej existencie smerujúca do ich ďalšieho spoločenského využitia a pod.

Ďalšiu dimenziu do existujúcej inštitucionálnej formy zberateľstva prostredníctvom múzeí priniesol záver 20. storočia. Stala sa ňou muzealizácia v intenciách novej orientácie múzejnej kultúry. Z tohto aspektu ide o osobitnú formu osvojovania prírodnej a ľudskej skutočnosti. Táto forma sa povahou svojej existencie chápe ako prejav všeobecnej ľudskej tendencie a vychádza z potreby uchovať proti prirodzenosti zmeny a zániku tie prvky objektívnej reality, ktoré sú schopné reprezentovať rôzne kultúrne hodnoty. Charakter kultúrnych hodnôt je pritom taký, že ich človek ako kultúrna bytosť potrebuje vo svojom vlastnom záujme a zároveň využíva ako vecnú pamäť. Aj keď sa tento pojem medzi pracovníkmi múzeí zatiaľ úplne nevžil, prípadne mnohí z nich si ani neuvedomujú jeho kvalitatívny dosah, treba ho chápať ako trend dnešnej doby. Trend, na ktorom by mala byť postavená alebo z čoho by mala vychádzať dnešná múzejná skutočnosť, pokiaľ chceme, aby sa múzea ako kultúrne a v intenciách spoločnosti potrebné inštitúcie plnohodnotne integrovali do jej súčasných štruktúr (obr. 1).

Muzealizácia ako nová orientácia múzejnej kultúry

Aj muzealizácia ako nový pojem, podobne ako mnoho iných pojmov predtým, nastoľuje takto celý rad otázok. Čo teda rozumieme pod osobitným osvojovaním skutočnosti? Ako ho máme chápať, ak jedným dychom zároveň zdôrazňujeme, že ide o prejav všeobecnej ľudskej tendencie? Na čom je založená osobitosť

³ STRÁNSKÝ, Z., Z.: Archeologie a muzeologie, Brno 2005, p. 141.

muzealizácie, a prečo v jej súvislosti hovoríme aj o novej orientácii múzejnej kultúry?

V prvom rade si treba uvedomiť, že muzealizácia skutočnosti a odborový prístup nie sú jedno a to isté. Aj keď je pravdou, že v oboch prípadoch sú finálnym produktom zbierky, ale toto je jediná platforma, na báze ktorej sa stretávajú tieto dve obsahovo rozdielne tendencie. Treba mať na pamäti, že ak hovoríme o muzealizácii skutočnosti, máme na mysli skutočnosť ako takú, čiže prírodnú alebo antrópnu a nie takú, ako si ju prostredníctvom vedných odborov rozškatuľkoval človek. Dalo by sa teda povedať, že sa na skutočnosť pozeráme komplexne, pričom takýto komplexný pohľad sa musí uplatniť aj pri jej muzealizovaní. V opačnom prípade je zbytočné hovoriť o objektovom modeli danej skutočnosti, ktorý sa v rámci muzealizácie usilujeme vytvoriť prostredníctvom zbierok. V intenciiach muzealizácie skutočnosti pôjde teda o navodenie podobného vzťahu, aký napríklad existuje medzi povrchom zemským a jeho zmenšeným modelom, ktorý je vyjadrený mapou príslušnej mierky.

Na prvý pohľad je teda zrejmé, že muzealizácia sa charakterom svojho prístupu výrazne líši od doteraz zaužívaného odborového prístupu ku skutočnosti. Ten totiž danú skutočnosť vníma len prostredníctvom prvkov, ktoré navodzujú súvislosť s jednotlivými vednými odbormi. Znamená to, že si zo skutočnosti vyberá iba prvky, ktoré sú reálne poznatkovo využiteľné v príslušnom vednom odbore. Výsledným produktom odborového prístupu nie je teda transformácia danej skutočnosti do jej modelu vytváraného prostredníctvom zbierok, ale línia, ktorá usiluje o zachytenie všetkých tých aspektov, aké z pohľadu danej skutočnosti prispievajú k rozšíreniu poznatkovej úrovne odboru, pre ktorý sú takéto zbierky prameňom poznania.

Ak sa v prípade muzealizácie usilujeme danú skutočnosť pochopiť a z toho vyplývajúci poznatkový prístup transformovať ďalej do podoby jej objektového modelu vo významnej kultúrnej pamäte, pri odborovom prístupe je daná skutočnosť iba prostriedkom pre vytváranie zbierok, ktoré sa dajú identifikovať ako pramene poznania a z tohto aspektu aj využívať v intenciiach vedného odboru. Asi takto by sa teda dala vyjadriť podstata rozdielu, aký objektívne existuje v prístupe ku skutočnosti za predpokladu, že sa na ňu pozeráme z hľadiska odborového prístupu alebo ju vnímame z pohľadu jej muzealizácie, čiže trendov, ktoré priniesol rozvoj muzeologického myslenia na konci 20. storočia.

Charakter osobitosti takéhoto osvojovania skutočnosti možno pochopiť tak, že tu ide o prístup založený na všeobecnej ľudskej tendencii, ktorá vychádza z princípu uchovávaní vecí, čo prestali plniť svoju pôvodnú funkciu. Podľa F. Waidachera (1999) zbieranie ako predpoklad každej muzeálnej činnosti pochádza z primárnej túžby človeka. Muzeálny vzťah spočíva v jeho základných motiváciách na sekundárnych potrebách, teda sociálnych alebo kultúrnych nárokoch a želaniach, od splnenia ktorých závisí spokojnosť jednotlivca. Môžeme ho teda chápať ako výraz existencijnej všeobecne ľudskej túžby oživovať spomienku. Povaha tejto osobitosti nie je však podriadená žiadnemu zo systémov, aké si v intenciiach vedy vytvoril človek, ale smeruje do roviny kultúrnej skutočnosti, ktorá má schopnosť pôsobiť na spoločenské vedomie.

Z pohľadu týchto tendencií zostáva ešte zodpovedať otázku, prečo by sme problematiku muzealizácie mali posudzovať v intenciiach novej orientácie múzejnej kultúry. V tomto prípade si môžeme pomôcť malým historickým exkurzom. Pokiaľ sa zamýšľame nad genézou múzejnej kultúry zistíme, že svojou existenciou predstavuje kultúrnotvorný fenomén, ktorý sa vždy vyvíjal v intenciiach svojej doby. Motivácia muzealizačnej tendencie sa neustále menila, z tohto aspektu ju vždy podmieňoval nielen náboženský, ale aj filozofický, vedecký a kultúrny kontext danej doby. Vždy však podľa Z. Z. Stránskeho (2005) išlo o prejav kultúrnotvorného priemetu do skutočnosti a jej osvojovanie v intenciiach kultúrnych potrieb.

Čo teda z toho vyplýva? V dobe, ktorú dnes žijeme múzeá sa nemôžu uspokojovať predstavami, že v kontexte spoločnosti naďalej pretrvá ich bezproblémové jestvovanie tak, ako keď v minulosti prechodmo vedy z reality do laboratórií začali strácať svoju vedeckú základňu a preorientovali sa na sféru výchovy a vizuálnej komunikácie. Svet okolo nás sa mení, mení sa charakter spoločnosti, ktorá je čoraz viac atakovaná dôsledkami, aké so sebou prináša súčasná globálna kríza ľudstva. V prípade múzeí sme však aj naďalej svedkami toho, že sa usilujú zotrvať na pozícii, ktorá sa v značnej miere sformovala v 20. storočí. V prírodných vedách ju charakterizuje takmer výlučné smerovanie k systematike, a v prípade humánnej sféry je to zase orientácia na históriu, ktorá svoje výstupy stavia na historickej narácii. Kde sú teda hranice únosnosti takto existujúceho stavu?

Na jednej strane si treba uvedomiť, že pokiaľ dnes hovoríme o múzejnej kultúre, potom

pod ňou nemôžeme myslieť len múzeá. Súčasné premeny múzejnej kultúry názorne dokumentujú rôzne príbuzné inštitúcie, ktoré niekedy vystupujú v spojitosti s múzeami (planetáriá, vedecké a technické centrá a umelecké haly). V zmysle definície ICOM majú s múzeami spoločné to, že sú neziskové trvalé inštitúcie a pravidelne sú prístupné verejnosti. Na túto okolnosť napokon poukazuje aj P. van Mensch (2006) konštatovaním, že proces muzealizácie, ktorý sa prejavuje v kontexte inštitúcie múzea v súčasnosti spochybňuje niekoľko nových aspektov. Jedným z nich je aj nové chápanie múzea, pričom tieto tzv. paramuzeá už dnes ponúkajú širokú škálu riešenia základných funkcií múzeí. Ak sa teda začína meniť vonkajšia stránka múzejnej kultúry, čiže jej zaužívaná forma, potom je len otázkou času, kedy takáto zmena postihne aj jej obsah, čiže jej vnútornú stránku. Neuvedomenie si existenciu tohto aspektu znamená prinajmenšom hazardovať s budúcnosťou súčasných múzeí.

Je tu však aj ďalšia otázka. Ak konštatujeme, že múzeá svojou existenciou vždy reagovali na požiadavky a charakter svojej doby, potom by sme sa prinajmenšom mali zamýšľať aspoň nad tým, či to, čomu sa dodnes venujú, reflektuje na jej súčasný charakter a z nej vyplývajúce požiadavky. Kto a prečo doterajšiu orientáciu múzeí potrebuje alebo či v kontexte dneška stačí ak na jeho požiadavky budú reagovať iba príležitostnou dokumentáciou a prezentovaním rôznych aktuálnych výstav alebo či by sa súčasnej problematike, ktorá vyplýva z globálnej krízy ľudstva, nemali venovať komplexnejšie. Podľa nášho názoru malo by to prinajmenšom jednu výhodu. Múzeá by sa prestali pohybovať po periférii spoločenského záujmu a v súlade s dobou by sa mohli reálne podieľať na riešení mnohých otázok, ktoré trápi súčasného človeka či reagovať ďaleko adekvátnejšie na premeny, ktorými dnes prechádza celá spoločnosť.

Takýto prístup si potom pri zohľadnení súčasného filozofického, vedeckého, technického a kultúrneho myslenia žiada dotvárať prostredníctvom vlastného teoretického myslenia problematiku muzealizácie v intenciiach kultúrno-pamätového fenoménu, ktorý nie je významný len pre profilovanie spoločnosti, ale aj jej kultúrne nadväzovanie, ktoré je určujúcim prvkom pre samotnú existenciu ľudstva. Máme tu na mysli fenomén kultúrnej pamäti v podobnom duchu ako si príroda bez výrazného ľudského zásahu stavia svoju existenciu na genetickej pamäti. Z takéhoto aspektu je potom existencia ľudstva zase závislá na kultúrnej pamäti, čiže na odovzdávaní

kultúrnych svedkov a náležitých svedectiev, ktoré umožnia potrebné nadväzovanie. To je ten kontext, v ktorom sa aj súčasná múzejná kultúra môže sprostredkované podieľať na formovaní budúcej kultúrnej a prírodnej skutočnosti.

Niektoré ďalšie aspekty muzealizácie skutočnosti

V súvislosti s muzealizáciou sa treba okrajovo zmieniť aj o niektorých ďalších aspektoch. Ak v jej rámci dochádza ku tvorbe zbierok na podklade ich kultúrnej a pamäťovej hodnoty a svojim charakterom má smerovať k vytvoreniu objektového modelu muzealizovanej skutočnosti, potom je na mieste otázka, ako sa dá v reálnej praxi zabezpečiť táto požiadavka. Odpoveď na ňu dáva teoretická muzeológia, ktoré explikuje motiváciu osobitného vzťahu človeka ku skutočnosti. Táto vedecká explikácia podľa Z. Z. Stránskeho (2000) nemá význam len z hľadiska poznávacieho a hodnotiaceho, ale súčasne sa stáva metodologickou bázou pre celkové skvalitnenie muzealizačného prístupu ku skutočnosti.

V intenciách jej prístupu sa potom už selekčný poznávací a hodnotiaci proces orientuje na postihnutie takých prvkov skutočnosti, ktoré majú muzealizačný význam. Výber objektu muzealizácie je preto podmienený poznaním a hodnotením významu fenoménu, aktuálnosťou muzealizácie, ontickou reprezentáciou a jeho pamäťovou hodnotou. Toto všetko si vyžaduje konfrontáciu súčasnej kultúry a kultúrneho vedomia s možným kultúrnotvorným prínosom potenciálnych muzeáľií, z čoho teda vyplýva, že muzealizovať nemožno všetko.

Niektorí sice môžu namietkať, že potom sa problematika muzealizácie stáva značne subjektívnou záležitosťou. Tu by sme si mali uvedomiť, že prípadná miera subjektivity je obmedzená kritériami selekcie, v rámci ktorých múzejný pracovník môže konať do tej miery subjektívne, v akej miere sa oboznámil fenoménom, ktorý sa rozhodol muzealizovať. Znamená, že toto celé je o poznaní, ale takom, ktoré oproti odbornému prístupu múzejného pracovníka stavia do celkom odlišnej situácie. On je totiž činiteľom, ktorý rozhodne nielen o šírke, ale aj hĺbke svojho záberu v intenciách muzealizácie. Ak sa práve na základe poznania usiluje muzealizovať danú skutočnosť, mal by poznať aj dôvody svojho konania a o miere jeho objektivity by potom mala rozhodnúť

ďalšia fáza muzealizačného procesu – tezurácia. Na túto okolnosť napokon poukazuje aj J. Žalman (2006) konštatovaním, že zbierku nemožno kvalitne tvoriť, ak chýba znalosť prostredia, z ktorého sú získavané jednotlivé zbierkové predmety. Podľa neho prostredie musíme chápať dostatočne široko. Nejde len o napríklad prírodné prostredie, krajinu, ľudské výtvory v krajine. Znalosť takéhoto prostredia sa musí chápať aj ako znalosť jeho historického, politického, ekonomického, kultúrneho, sociálneho, urbanistického a ekologického vývoja.

Iným dôležitým aspektom je, že dnes sa problematika muzealizácie dáva často do súvisu s kultúrnym a prírodným dedičstvom. Okrem toho, že je tento pojem veľmi vágny, treba si v jeho prípade uvedomiť, že povahou svojho charakteru súvisí viac menej s pasívnym prístupom ku skutočnosti. Muzealizácia však predstavuje aktívny prístup. V týchto intenciách nie je orientovaná iba do minulosti, ale i do prítomnosti, resp. budúcnosti. Treba to teda chápať tak, že to čo dnes vzniká muzealizáciou nie je a nemôže byť dedičstvom. Je to len forma odkazu, ktorý vo vzťahu k budúcnosti v intenciách svojho poznávacieho prístupu zanechala súčasná doba, či súčasné generácie. Čiže je to akási forma posolstva, ktorého význam možno síce dešifrovať aj v súčasnosti, ale jeho úplné dimenzie sa dajú plne pochopiť až v budúcnosti, kedy nadobudne funkciu vecnej pamäte.

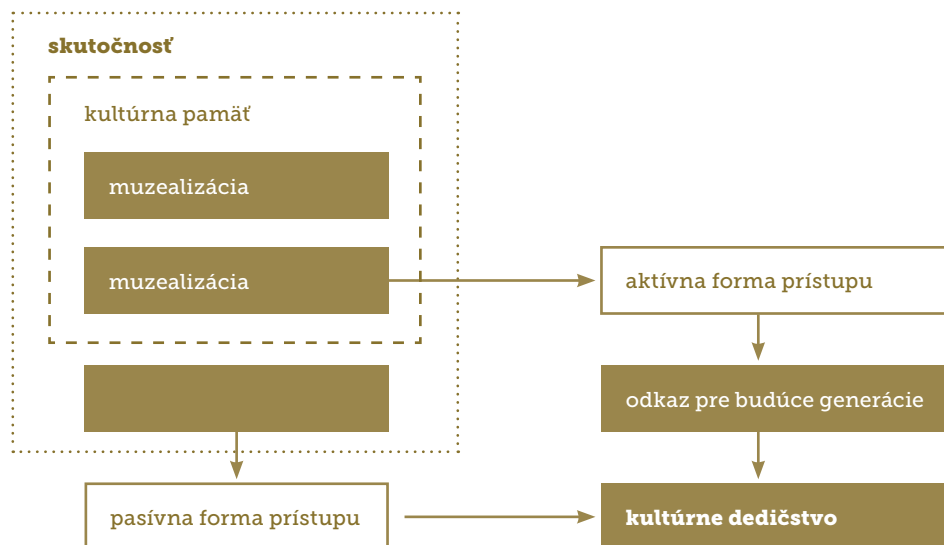
Ide tu o dosť závažný rozdiel, ktorému sa zatiaľ nevenovala náležitá pozornosť. Podľa Z. Z. Stránskeho (2000) muzealizáciu ako pojem musíme chápať v širšom kontexte, a to v rámci pojmu kultúrna pamäť.

Až z nej sa v budúcnosti môže niečo stať kultúrnym dedičstvom, ako náš odkaz pre budúce generácie. To je ale otázka, ktorá sa nedá posudzovať automaticky, čiže súčasne v momente muzealizácie. O tom, čo bude kultúrnym dedičstvom a prečo sa rozhodne v inom časovom horizonte ako je súčasnosť. Základ pre takýto postoj síce poskytne to, čo sme na základe muzealizácie skutočnosti uchovali v zbierkach, ale až budúcnosť naznačí, čo chce vnímať v intenciách tohto pojmu a čo nie.

Pojem dedičstva totiž súvisí so sférou privlastňovania, ktorá je podmienená nielen poznávacím, ale aj hodnotiacim procesom. Ak si nejakú skutočnosť privlastňujeme, tak preto, že má pre nás určitú hodnotu a význam.

Na čo však potrebujeme prírodné a kultúrne dedičstvo, ktoré stratilo svoju pôvodnú funkciu a účel? Vo väčšine prác, ktoré sa zaoberajú touto problematikou sa v tejto súvislosti prehliada jeden dôležitý moment. Týka sa zmeny vo význame, ktorá podmieňuje časový presah. Z toho aspektu osvojovanie skutočnosti vo význame kultúrneho dedičstva zásadne podmieňuje jej významový presah. Takáto forma osvojovania skutočnosti však nemôže mať trvalý charakter, pretože sa mení v intenciách historického, transpersonálneho a personálneho kontextu.

Ak sa z takéhoto hľadiska zamýšľame nad procesom, na konci ktorého kultúrne dedičstvo dostáva reálne kontúry, musíme si uvedomiť, že či už pôjde o náš odkaz, prostredníctvom muzealizácie skutočnosti alebo formou pasívneho prístupu, vždy pôjde o hodnotový rozmer, aký v intenciách jeho skutočného významu posúdia až budúce



generácie. Z pohľadu kultúrneho dedičstva, ku ktorému sa dospelo pasívnou formou je nemálo príkladov, že objekt, ktorý bol v minulosti nositeľom tohto významu stratil dnes takýto punc, pretože zmena postoja spoločnosti k nemu vyplynula z kontextu dnešnej doby. Inak to nebude ani v prípade nášho odkazu, ku ktorému sa dospelo muzealizáciou. Aj v jeho prípade pôjde o hodnotový rozmer v intenciiach budúcich generácií. Až tie napokon rozhodnú, čo z takto formulovaného odkazu pretransformujú do roviny kultúrneho dedičstva, a aký význam prisúdia ostatným zbierkam, čo z pohľadu muzealizovanej skutočnosti dotvárajú charakter jej objektového modelu.

V súvislosti s muzealizáciou treba konštatovať, že v intenciiach súčasnosti sa tento pojem významovo dostáva do podstatne širších súvislostí, v kontexte ktorých už prestáva byť výlučnou doménou muzeológie a múzejnej sféry. V jej prípade si z hľadiska budúcnosti pravdepodobne treba ujasniť, ako chceme či budeme chápať osvojovanie skutočnosti. Či má ísť o osvojovanie v intenciiach jej zachovania prostredníctvom objektového modelu formou zbierok, alebo budeme mať na mysli aj inú formu jej osvojovania. Môže teda ísť o osvojovanie smerujúce k jej uchovaniu formou in situ, k čomu už dnes inklinujú niektorí autori. Prípadne, či pri zohľadnení názorov, čo vychádzajú z nového chápania múzea a existencie tzv. paramuzeálnych inštitúcií, chceme pod ňou rozumieť aj niečo iné. Niečo, čo síce vychádza z princípu vytvárania zbierok, ale nepôjde ani o doteraz zaužívaný odborový prístup a ani o tendencie smerujúce k objektovému modelu danej skutočnosti.

Záverom ešte jedna poznámka. Podľa F. Waidachera (1999) sa z hľadiska muzeológie vždy vo vzťahu k prítomnosti zakladá živý pojem dedičstva, ktoré nie je výsledkom pasívneho alebo nekritického prevzatia toho, čo pochádza z minulosti. Oveľa viac vzniká aktívnou selekciou. Zmenou významu, ktorá je s tým spojená, vytvára sa tak nová kultúrna realita. Podľa nášho názoru však pojem dedičstvo, či ho označíme prívlastkom kultúrne alebo nie a nová kultúrna realita nie je jedno a to isté. Treba teda povedať, pojem dedičstva je v intenciiach názoru F. Waidachera plne v súlade s myšlienkou odkazu pre budúce generácie, ale nerieši ako významovo chápať túto pojmovú kategóriu v čase, keď sa stala novou kultúrnou realitou. Primeranú odpoveď na to nachádzame podľa nášho názoru u J. Beneša (1997).

Podľa neho totiž vecný výtvar, ktorý je pracovným a vyjadrovacím prostriedkom múzea, je predovšetkým kultúrnym majetkom a to fakticky svojou autentickou existenciou. V takejto forme teda aj tento jeho prístup poukazuje na súvislosť, ktorá objektívne existuje medzi pojmami muzealizácia a kultúrne dedičstvo. ■

Použitá literatúra

BENEŠ, J.: Základy muzeologie, Opava, 1997, 179 pp.

MENSCH, v. P.: Deinstitutionalizace muzealizace: lieu de mémoire versus musealium, In: *Muzealizace v soudobé společnosti a poslání muzeologie, resumé přednášek*. Brno 2006, pp. 4 – 5.

STRÁNSKÁ, E., STRÁNSKÝ, Z., Z.: Základy štúdia muzeológie, Banská Bystrica 2000, 130 pp.

STRÁNSKÝ, Z., Z.: Problematika pojmu přírodní a kulturní dědictví, in: *Museologica II/2001*, Banská Štiavnica 2001, pp. 137 – 147.

STRÁNSKÝ, Z., Z.: Archeologie a muzeologie, Brno 2005, 315 pp.

WAIACHER, F.: Příručka všeobecné muzeologie, Bratislava, 1999, 477 pp.

ŽALMAN, J.: Aktualizace sbírkotvorných programů muzeí, in: VESELSKÁ, D. (ed.). *Tezaurace a prezentace kulturního dědictví minorit ve sbírkových a výstavních programech muzeí a galerií*. Praha 1991, pp. 67 – 72.

Klíčové slová:

Zberateľstvo, múzejné zberateľstvo, muzealizácia skutočnosti, objektový model, múzejná kultúra, aktívna a pasívna forma prístupu, forma odkazu, kultúrne dedičstvo

Keywords:

collecting, museum collecting, musealisation of reality, model object, museum culture, active and passive form of approach, form of the reference, cultural heritage

Ing. Marcel Lalkovič, CSc. (*1944)

Absolvent postgraduálneho štúdia muzeológie na FF UJEP v Brne r. 1977.

V slovenskom múzejníctve pracoval od roku 1970.

V rokoch 1991 – 1994 pôsobil externe na katedre muzeológie FF Masarykovej univerzity v Brne a v rokoch 1996 – 2001 na katedre histórie FF Univerzity Konštantína Filozofa v Nitre v študijnom odbore muzeológia.

V rokoch 1999 – 2001 externý člen katedry ekomuzeológie Fakulty prírodných vied UMB v Banskej Bystrici. V rokoch 2002 – 2007 jej riadny člen, kde pôsobil ako odborný asistent.

Zaoberá sa dejinami múzejnej kultúry na Slovensku, typológiou múzeí a niektorými teoretickými otázkami muzeológie.